

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาช่องทางการเรียนรู้ทางสังคม และเงื่อนไขการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชาวเขา การวิจัยนี้เป็นเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรม ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์ระดับลึก โดยผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ครอบครัวที่มีสมาชิกใช้สารเสพติดและผู้ใช้สารเสพติด ครู ผู้นำอาวุโส เยาวชน นักเรียน ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่ตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์พร้อมวิเคราะห์ข้อมูลสามเเล้ว โดยโยงความสัมพันธ์ของมิติต่าง ๆ โดยยึดกรอบแนวความคิดแบบองค์รวม และนำเสนอโดยการบรรยายผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ระบบการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและการเปลี่ยนแปลง

ครอบครัวมีการถ่ายทอดความรู้ในลักษณะการดำรงชีวิต ซึ่งแต่ละครอบครัวมีการถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบการสั่งสอน ตกเตือนในเรื่องของ ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ให้รู้จักขยัน ประหยัด รับผิดชอบ และการมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นซึ่งการเรียนรู้ภายในครอบครัวจะมีพ่อ แม่ ญาติ หรือผู้อาวุโสและเป็นผู้มีประสบการณ์ จะเป็นผู้สอนและเป็นแบบอย่างที่ดี

ศาสนาเป็นตัวแทนที่จะทำให้บุคคลในสังคมเกิดการเรียนรู้ หรือเป็นแนวทางให้คนเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้ปรับตัวสอดคล้องกับบรรทัดฐานและค่านิยมในสังคม เพื่อให้บุคคลมีอุดมคติในการดำรงชีวิตซึ่งในอดีตวัดเป็นสถานประกอบการทางพิธีกรรมต่าง ๆ และเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้ อบรมคุณธรรม จริยธรรม แต่ศาสนาในชุมชนบ้านแม่สะลักไม่มีศักยภาพที่จะดึงดูดชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เพราะเจ้าอาวาสเข้ามาจำพรรษาในระยะสั้น ๆ แล้วก็กลับ ศาสนาในชุมชนบ้านแม่สะลักจึงห่างเหินจากสมาชิก ที่ผ่านมาผู้นำทางศาสนาบางคนก็เข้าไปเกี่ยวข้องกับสารเสพติดเสียเอง

สำหรับโรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่ทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถอ่าน เขียนภาษาไทยได้สามารถติดต่อกับบุคคลภายนอกได้มากขึ้น สมาชิกในชุมชนได้เห็นความสำคัญจึงส่งลูกหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียน จึงเป็นสถานที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

นคติ คุณค่า และแนวความคิด ความเชื่อของบุคคลซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นผลกระทบต่อการใช้สารเสพติดของคนในชุมชนและให้ประสบการณ์เพื่อบุคคลจะมีความรู้ความสามารถที่จะเลือกสรรพิจารณาเพื่อรับคุณค่าใหม่ ๆ ตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อนำไปใช้ยึดหลักชีวิตให้ตนเอง ไม่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสารเสพติดที่มีมากขึ้นในชุมชน

สื่อมวลชนในชุมชนบ้านแม่สะลักมีข่าวสารการเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยข่าวสารดังกล่าวมาจากคำบอกเล่าของสมาชิก ข้อมูลที่ได้จากวิทยุโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น สื่อทั้งหลายเข้ามามีบทบาทต่อสมาชิกชุมชนมากขึ้นมีทั้งการให้ความรู้ความเพลิดเพลินและข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด การพัฒนาประเทศโดยเน้นระบบทุนนิยม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ขึ้นอยู่กับทัศนคติของแต่ละคน ซึ่งข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดในชุมชนมีให้ทราบกันอยู่เกือบทุกวัน

ระบบการเรียนรู้ทางสังคมของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่สะลัก เป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีจุดมุ่งหมายคือการปลูกฝังทัศนคติ การปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิตที่กลุ่มยอมรับ โดยกำหนดบทบาทในสังคมโดยผ่านสถาบันครอบครัว ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ โรงเรียน ศาสนาและสื่อมวลชน ซึ่งการเรียนรู้ทางสังคมทำให้เกิดความเป็นตัวตนอย่างแท้จริงของคนในชุมชน

2. การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด เป็นช่องทางที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ที่รวมทั้งบุคคลและกลุ่ม พฤติกรรมที่คนอยู่รวมกันจะได้รับการถ่ายทอด สั่งสอน และเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมและกฎเกณฑ์ทางสังคมคือการเรียนรู้ทางสังคม ครอบครัวมีหน้าที่ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวเกิดการเรียนรู้ให้มีพฤติกรรมตามที่สังคมส่วนใหญ่ต้องการ พ่อแม่อาจจะใช้วิธีการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเป็นการกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ตั้งแต่เล็กจนโตซึ่งอยู่ช่วงระยะเวลาที่ได้รับการเรียนรู้คือในวัยต้นของชีวิต สถาบันครอบครัวทำหน้าที่เป็นพื้นฐานและมีสถาบันอื่น ๆ ทำหน้าที่เชื่อมโยงต่อมา โดยการเรียนรู้ทางสังคมเป็นกระบวนการที่ทำให้คนอยู่รวมกันได้อย่างราบรื่น ดังจะเห็นได้จากครอบครัวใช้วิธีอบรมแก่เด็กทั้งโดยจงใจหรือไม่จงใจ การอบรมสั่งสอนด้วยวาจา หรือการกระทำซึ่งทำให้เด็กได้รู้ว่าสิ่งใดถูกต้องเหมาะสมซึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติของผู้ใหญ่ โดยธรรมชาติของเด็กครอบครัวมีพ่อ แม่ เป็นผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดที่สำคัญ ถึงแม้ว่าเด็กจะติดต่อกับกลุ่มอื่นก็ตามแต่ครอบครัวก็ยังมียุทธิพลซึ่งครอบครัวที่มีพ่อ แม่สมาชิกในครอบครัวใช้สารเสพติดลูกเห็นตั้งแต่เล็กจนเป็นเรื่องปกติในสายตา ที่ลูกจะเห็นพ่อแม่ใช้สารเสพติดภายในบ้านซึ่งเด็กจะเกิดการเรียนรู้และฝังอยู่ในจิตใจของเด็กอาจจะนำไปใช้ต่อไป ดังจะเห็นได้ว่าผู้ใช้สารเสพติดในชุมชนบ้านแม่สะลักในอดีตครอบครัวพ่อแม่ส่วนมากใช้สารเสพติดมาก่อน โดยที่พ่อ แม่ ครอบครัวมีโอกาสอยู่

ใกล้ชิดกับผู้ใช้สารเสพติด โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นที่มีความอยากรู้ อยากลอง หรือเห็นบุคคลรอบข้างใช้สารเสพติดซึ่งเป็นการเรียนรู้

วัฒนธรรมและค่านิยมแก่สมาชิกของครอบครัว รวมทั้งให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม สังคม ค่านิยมแก่สมาชิกในครอบครัวซึ่งอาจกล่าวได้ว่า "บ้านเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางสังคมโดยมีพ่อแม่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้" นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดจากสืบสายโลหิต ที่มีลูก ป้า น้า อา ปู่ ย่า ตา ยาย หรือแม้แต่เพื่อนบ้านที่มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจในฐานะที่เหมือนเป็นพี่น้องเข้ามามีความสัมพันธ์กับเด็ก ซึ่งเด็กจะเกิดการเรียนรู้จากญาติผู้ใหญ่ที่ใช้สารเสพติดให้เห็นอยู่เป็นประจำที่อาศัยอยู่ละแวกบ้านใกล้เคียงกัน

สำหรับกลุ่มเพื่อนและกลุ่มอาชีพในชุมชนที่ใช้สารเสพติดซึ่งส่วนมากจะเที่ยวร่วมกันร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมา มีโอกาสพบปะสังสรรค์ตามงานประเพณีต่าง ๆ ความสัมพันธ์ในแบบสนุกสนานเฮฮากันอยู่เป็นประจำ ซึ่งบางครั้งการเข้ามาใช้สารเสพติดเพราะต้องการการยอมรับจากกลุ่มและเพื่อนซึ่งกล่าวได้ว่าทั้งกลุ่มอาชีพและกลุ่มเพื่อนจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันและทำงานร่วมกันเป็นการแสดงออกว่าเป็นพวกเดียวกัน ซึ่งพบในปัจจุบันชุมชนดังกล่าวมีการใช้สารเสพติดมากขึ้นจากอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนและกลุ่มอาชีพ

สื่อมวลชนในชุมชนบ้านแม่สะลักมีข่าวสารการเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยข่าวสารดังกล่าวมาจากคำบอกเล่าของสมาชิก ข้อมูลที่ได้จากวิทยุโทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น สื่อทั้งหลายเข้ามามีบทบาทต่อสมาชิกชุมชนมากขึ้นมีทั้งการให้ความรู้ความเพลิดเพลินและข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดจะมีมากขึ้น ขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละบุคคลว่ามีการยอมรับหรือวางเฉย ไม่ว่าจะปฏิบัติอย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับทัศนคติของแต่ละคน ซึ่งข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดในชุมชนมิให้ทราบกันอยู่เกือบทุกวัน

การเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด เป็นช่องทางกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีจุดมุ่งหมายคือการปลูกฝังทัศนคติ การปลูกฝังความมุ่งหวังในชีวิต ที่กลุ่มยอมรับโดยกำหนดบทบาทในสังคมโดยผ่านสถาบันครอบครัว ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ โรงเรียน ศาสนาและสื่อมวลชน ซึ่งการเรียนรู้ทางสังคมทำให้เกิดความเป็นตัวตนอย่างแท้จริงของคนในชุมชน

3. โอกาสการเรียนรู้ และการขยายเครือข่ายของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนดังกล่าวและบริเวณใกล้เคียงมีการปลูกฝิ่นและเสฟฝิ่นเนื่องจากมีความเชื่อว่าฝิ่นเป็นยารักษาโรคและมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ฝิ่นในการรักษาให้หายจากการเหน็ดเหนื่อย หรือบรรเทาอาการปวดเมื่อยจากการทำงาน คนในชุมชนรู้จักฝิ่นและทดลองสูบฝิ่นในสมัยนั้น มีการชักชวนกันมาลองสูบฝิ่นซึ่งเป็นผลผลิตที่ตัวเองปลูกแล้วนำมาแบ่งปันกัน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันได้มีการซื้อขายสารเสพติดจากชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงซึ่งการแลกเปลี่ยนอาจจะเป็นแลกเปลี่ยนของ หรือแรงงาน โดยคิดว่าฝิ่นเป็นยาเหมือนกับยาอื่น ๆ ในการรักษาโรค จากวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีพซึ่งแสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ลักษณะการทำงานหนักสมาชิกในชุมชนต้องใช้แรงงาน ทำให้กลุ่มผู้ใช้แรงงานต้องการสารเสพติดเพราะสามารถทำงานได้มากและไม่เหนื่อยช่วยให้มีความสุขในการทำงาน สภาพการดำรงชีวิตสมาชิกในชุมชนดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย รายล้อมด้วยธรรมชาติและป่าเขาทำให้ง่ายต่อการซื้อขายสารเสพติดโดยให้ลูกเป็นผู้ซื้อ ขาย และเก็บสารเสพติดโดยคิดว่าลูกยังไม่เกิดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ปัญหาครอบครัวขาดความรัก ความเข้าใจและความอบอุ่นในครอบครัวซึ่งสมาชิกในชุมชนมีอาชีพรับจ้าง ทำไร่ ทำสวน รายได้ที่ได้จากการรับจ้างพ่อแม่ต้องนำไปซื้อสารเสพติดทำให้ทะเลาะกัน ลูกไม่สามารถจะไปฟังใครเมื่อมีเพื่อนมาชักชวนก็ไปใช้สารเสพติด โอกาสการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด จากวิถีชีวิตของชุมชนจึงเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ที่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

4. เงื่อนไขและปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

- เงื่อนไขชุมชนบ้านแม่สะลักอยู่ห่างไกลทุรกันดาร มีภูเขาสลับซับซ้อนในอดีตจึงมีการปลูกฝิ่นเพื่อใช้ในการรักษาโรคและเพื่อการค้าซึ่งต่อมารัฐบาลมีมาตรการทำลายต้นฝิ่นเพราะถือว่าเป็นพืชที่ผิดกฎหมาย แล้วมีการส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจแทนจึงมีผลกระทบต่อยังชีพ จึงมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น การปลูกพืชสมัยใหม่ต้องใช้เทคโนโลยี การใช้ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค ถนน ไฟฟ้า ทำให้ชุมชนบ้านแม่สะลักรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ พร้อมกับการจ้างแรงงานเพื่อทำงานหนักผลจากการพัฒนาจึงเป็นเงื่อนไขการเรียนรู้ทางสังคม

-ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

ปัจจัยภายนอกเป็นสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวสมาชิกในชุมชน ทั้งมีชีวิตไม่มีชีวิตมีส่วนส่งเสริมสนับสนุนการใช้สารเสพติดซึ่งมีทั้งครอบครัว เครือญาติ กลุ่มเพื่อนและกลุ่มอาชีพเข้ามามีส่วนร่วมทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด ซึ่งปัจจัยภายนอกดังกล่าวนี้แสดงถึงพฤติกรรมและความคิดที่จะให้สมาชิกในชุมชนใช้สารเสพติดอยู่ตลอดเวลา

ปัจจัยภายในมุ่งเน้นถึงความเชื่อ แรงจูงใจ ความอยากลองและผลประโยชน์ ซึ่งเป็นความต้องการของผู้เสพเอง ความสัมพันธ์ของปัจจัยภายในมีผลต่อพฤติกรรมการใช้สารเสพติดของสมาชิกในชุมชนในระดับบุคคลและกลุ่ม ปัจจัยดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์และซับซ้อนหลากหลายลักษณะ เนื่องจากปัจจัยภายในสัมพันธ์กัน จึงเกิดการเสนอและสนองให้สมาชิกในชุมชนใช้สารเสพติดที่มีผลประโยชน์ ความเชื่อร่วมกัน

ปัจจัยที่ตั้งชุมชนจากสภาพที่ตั้งของชุมชนบ้านแม่สะลักมีลักษณะเป็นภูเขาสูงล้อมรอบไปด้วยป่าไม้และแม่น้ำกกไหลผ่านรวมทั้งลำห้วย 2 สาย อากาศค่อนข้างเย็นซึ่งในอดีตมีการปลูกฝิ่น ในปัจจุบันเส้นทางคมนาคมไปได้หลายทางจึงใช้เป็นเส้นทางลำเลียงสารเสพติดเพื่อขยายเครือข่าย

การพัฒนาประเทศในระบบทุนนิยมทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่สมดุล เกิดการเรียนรู้และการขยายเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดในปัจจุบันชุมชนมีผู้ใช้สารเสพติดเพิ่มมากขึ้น ในชุมชนดังกล่าวมีทั้งผู้ซื้อผู้เสพทำกันอย่างอิสระในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดในชุมชนบ้านแม่สะลัก และขยายเครือข่ายออกมานอกชุมชน และมีการขนย้ายยาเสพติดเป็นขบวนการโดยให้สมาชิกในชุมชนที่ติดสารเสพติดช่วยและให้สารเสพติดเป็นค่าตอบแทน ซึ่งเครือข่ายการเรียนรู้เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานต่อความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเริ่มจากครอบครัวเพื่อนบ้านและสมาชิกในชุมชน และนอกชุมชนโดยขยายเครือข่ายไปยังชุมชนใกล้เคียงกว้างขวางและต่อเนื่อง จึงเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ซึ่งมีอิทธิพลอย่างมากก่อให้เกิดการใช้สารเสพติดอย่างต่อเนื่องและเพิ่มจำนวนผู้ใช้สารเสพติด

อภิปรายผล

การเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชาวเขา ที่มีช่องทางการเรียนรู้โดยผ่านสถาบันครอบครัวความสัมพันธ์เครือญาติ โดยสมาชิกได้รับการอบรมให้รู้ระเบียบสังคมตั้งแต่วัยเด็ก ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป การเรียนรู้ในวัยนี้จะเป็นการเรียนรู้

ในลักษณะที่สอนให้เด็กสะสมความรู้เกี่ยวกับบทบาทของตัวเองและคนอื่นที่ละเล็กทีละน้อย เด็ก ๆ จะรับสิ่งต่าง ๆ เข้าไว้และประพฤติปฏิบัติได้อย่างไม่ขัดเขินซึ่งสอดคล้องกับ อมรา พงศาพิชญ์ (2540, หน้า 23 – 25) ที่ชี้ให้เห็นว่าสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยประสาน และผูกมัดคนไว้ในสังคมเดียวกัน เป็นสิ่งที่ทำให้โครงสร้างสังคมคงอยู่เพราะเป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจของคนหลาย ๆ คนเข้าด้วยกันคือการถ่ายทอดวัฒนธรรมสังคม ในกระบวนการเรียนรู้ที่พ่อแม่อบรมสั่งสอนลูกความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและพฤติกรรม ของมนุษย์จึงกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมทั้งหมดก็คือสิ่งที่ครอบงำชีวิตมนุษย์

ในด้านกลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพในชุมชนพบว่าบุคคลที่มีอายุหรือฐานะทางสังคม ทัดเทียมกันมีความสัมพันธ์สนทนากันได้มาพบปะสังสรรค์กัน กลุ่มนี้จะมีการเรียนรู้ ทางสังคมของสมาชิก เช่น กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับ บางอย่างบุคคลจำต้องทำเพื่อให้กลุ่ม ยอมรับกลุ่มเพื่อนสอนให้บุคคลรู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งมีผลในการช่วยถ่ายทอดคุณค่าและระเบียบกฎเกณฑ์

ซึ่งกลุ่มเพื่อนจะสนับสนุนบรรทัดฐานเหล่านี้ซึ่งสอดคล้องกับ ปรีชา คูวินทร์พันธ์ (2540, หน้า 79) มุ่งเน้นถึงกลุ่มสังคมมีความสัมพันธ์และร่วมมือพึ่งพาอาศัยกัน ความสัมพันธ์มีติดต่อกันไปจนเป็นความผูกพันเกิดความสำนึกว่าเป็นสมาชิกร่วมกัน กลุ่มสังคมมีความสำคัญต่อบุคคลในการหล่อหลอมสร้างเสริมบุคลิกของบุคคลให้ดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม อิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อบุคคลนั้นมีมากจนอาจคาดการณ์ได้ว่าบุคคลจะเป็นอย่างไรย่อมจะเป็นผลจากอิทธิพลของกลุ่มในการอบรมและควบคุมสมาชิก ตามกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมบุคคลย่อมพร้อมจะเสียสละหรือแสดงพฤติกรรมที่กลุ่มต้องการ ในสังคม เฝ้ามองการไม่อยู่ในกลุ่ม หรือถูกขับออกจากกลุ่มเป็นการลงโทษที่รุนแรงเหมือนคนตายไปแล้ว

การเรียนรู้ในโรงเรียน ศาสนาและสื่อมวลชนพบว่าสถาบันในสังคมดังกล่าวมีบทบาทในชุมชนในรูปแบบมิติสัมพันธ์ในด้านการผลิตระบบคุณค่าและระบบความสัมพันธ์ซึ่งสะท้อนในการดำเนินชีวิตทางสังคมซึ่งสอดคล้องกับ งามพิศ สัตย์สงวน (2540, หน้า 62) ที่กล่าวว่าทุก ๆ สังคมจะมีการจัดระเบียบทางสังคมในหลักการใหญ่ ๆ คล้าย ๆ กัน แต่จะแตกต่างกันในรายละเอียด การจัดระเบียบทางสังคมเป็นกระบวนการที่มีขอบเขตกว้างขวางมากเป็นกระบวนการครอบคลุมปรากฏการณ์ทางสังคมหลายอย่าง เริ่มจากการจัดให้มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกของสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ คือบรรทัดฐานทางสังคมซึ่งเป็นเรื่องใหญ่เมื่อมีการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมขึ้นแล้ว จำเป็นจะต้องมีการสนับสนุนให้สมาชิกปฏิบัติตามบรรทัดฐานเหล่านั้น

การเรียนรู้ทางสังคมในชุมชนที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตทางด้านเศรษฐกิจมาจากความต้องการเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ชุมชนเปิดโลกภายนอกมากขึ้น เข้าสู่ระบบการแลกเปลี่ยนหรือการค้ามากขึ้นเรื่อย ๆ วิธีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปทั้งในความเป็นอยู่ สภาพบ้านเรือน เครื่องใช้ภายในบ้าน พาหนะที่ใช้ ความต้องการในการเพิ่มผลผลิตสูงขึ้น เป็นสาเหตุให้สมาชิกในชุมชนหันมาใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยากำจัดศัตรูพืชมีการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีแบบสมัยใหม่เข้ามาใช้ในระบบการผลิต เช่น การใช้เครื่องจักรกลแทนแรงงานคนและสัตว์ระบบการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนไม่ได้รับการสนับสนุน การเข้าสู่ระบบทุนนิยมและใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ สมาชิกในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้สารเคมีและยาปราบศัตรูพืช ซึ่งก่ออันตรายต่อผู้ใช้และผู้บริโภค สิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่เดิมชุมชนนี้มีระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยวิถีชีวิตที่ดีต่อกัน ในลักษณะความเป็นพี่เป็นน้องช่วยเหลือร่วมมือและแบ่งปัน ซึ่งสะท้อนในรูปของการเอามื้อหรือเอาแรงหรือทำพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเกี่ยวกับความสามัคคีระบบคุณค่าดั้งเดิม ระหว่างสมาชิกในชุมชนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งสอดคล้องกับ จักรทิพย์ นาถสุภา (2540, หน้า 5-229) กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้ว่าวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่ง แต่จะต้องพัฒนาด้วยความเจริญของสังคมและของโลกโดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตกที่เจริญทางด้านเทคโนโลยีเข้ามาประสมเป็นส่วนสำคัญแท้จริงของวัฒนธรรมไทย อีกทั้งส่วนของวัฒนธรรมตะวันตกที่เน้นคุณค่าของเสรีภาพและประชาธิปไตยก็ควรมีการรับเข้ามาเป็นส่วนของวัฒนธรรมไทยไปด้วย วัฒนธรรมที่จะเป็นอุดมการณ์แห่งกระบวนการเปลี่ยนแปลง จึงควรประกอบด้วย 2 ส่วน เข้ากันสนิทคือแกนเป็นวัฒนธรรมชาวบ้านเข้ามาเพิ่มเติมด้วย วัฒนธรรมตะวันตกที่ก้าวหน้า

สถาบันทางสังคมที่มีส่วนสนับสนุนการใช้สารเสพติดเพื่อใช้เสพให้หายจากอาการเหน็ดเหนื่อย บรรเทาอาการปวดเมื่อยจากการทำงานหนัก เพราะระบบการผลิตเปลี่ยนแปลง การใช้สารเสพติด ให้สามารถทำงานได้โดยไม่เหน็ดเหนื่อยและขยันทำงาน ซึ่งช่องทางดังกล่าวจะขยายเครือข่ายการเรียนรู้โดยสมาชิกในชุมชนที่มีความเชื่อ ความคิด ว่าฝิ่นสามารถบรรเทาอาการเจ็บป่วยและปวดเมื่อย และสารเสพติดประเภทยาบ้าก็มีความสามารถทำงานได้มากไม่เหน็ดเหนื่อยมีความสุขในการทำงาน ในปัจจุบันสมาชิกในชุมชนมีการเรียนรู้ตามวิถีการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดมีอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างที่ต้องอาศัยแรงงานและทำงานหนัก จากช่องทางดังกล่าวจึงมีการแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วและมีผู้ใช้สารเสพติดเพิ่มมากขึ้นที่นับวันจะทวีความรุนแรงและแพร่ระบาด ในปัจจุบัน ชุมชนมีทั้งผู้ซื้อผู้ขายเป็นสมาชิกในชุมชน และต้องใช้สารเสพติดเป็นประจำจากความสัมพันธ์ของสมาชิกใน

ชุมชนมาจากครอบครัว เครือญาติ กลุ่มเพื่อน และกลุ่มอาชีพ ขยายไปยังสมาชิกในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง การเรียนรู้ทางสังคมทำให้เกิดช่องทางที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้โดยธรรมชาติ สังคมทำหน้าที่สืบทอดและถ่ายทอดการเรียนรู้ ความเชื่อ และแนวทางการดำรงชีวิตที่สามารถตอบสนองและความต้องการของสมาชิกในชุมชนด้วยกัน

การขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ในชุมชนบ้านแม่สะลัก ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่บนพื้นที่สูงมีภูเขาล้อมรอบและเป็นเขตติดต่อระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย ทำให้มีผู้ใช้สารเสพติดเพิ่มมากขึ้น ขณะเดียวกันก็มีทั้งผู้ซื้อและผู้ขายทำกันอย่างอิสระซึ่งในกลุ่มผู้ใช้สารเสพติดจะรู้แหล่งซื้อขายยา ประกอบกับการคมนาคมติดต่อกับสังคมในเมืองไม่สะดวก ห่างไกลทั้งทางพื้นที่และการดำเนินชีวิต แต่กลับใกล้ชิดกับพื้นที่ที่มีการปลูกฝิ่นและแหล่งซื้อขายยาสามารถซื้อขายเดินทางไปมาหาสู่สะดวก เพราะเป็นเครือข่ายกันซึ่งเครือข่ายดังกล่าวจะมีส่วนเกี่ยวพันระบบเครือญาติ ชุมชน และขบวนการค้ายาเสพติดต้องเป็นคนที่ไว้วางใจ จึงเป็นคนที่ใกล้ชิดกัน และขยายวงถึงกลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ ซึ่งจะมีการพูดคุยกันและบอกข่าวให้กันทราบซึ่งบางครั้งจะมีการหยุดขายเป็นช่วง ๆ ก็จะมีผู้ขายรายใหม่เกิดขึ้นสลับสับเปลี่ยนกันไปในสมาชิกผู้ใช้สารเสพติด ซึ่งเครือข่ายการซื้อขายสารเสพติดจะมีระดับชุมชนเล็ก ๆ แล้วขยายออกไปสู่ชุมชนที่ใหญ่ขึ้นและชุมชนที่ใกล้เคียง ยิ่งสมาชิกในชุมชนมีโอกาสติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกและชุมชนใกล้เคียงสะดวกขึ้นจึงเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้การใช้สารเสพติด จะไม่จำกัดอยู่แค่ครอบครัวหรือชุมชนแต่จะขยายเครือข่ายออกไปอย่างกว้างขวาง

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชาวเขา ที่พบว่า การเรียนรู้ทางสังคมมีผลต่อการใช้สารเสพติดของชาวเขาเป็นอย่างมาก และได้ขยายเป็นเครือข่ายที่กว้างขวางสิ่งที่ควรให้ความสำคัญคือ

1. ชุมชนควรจัดตั้งองค์การพัฒนาตนเองหรือประชาคม ให้ตระหนักถึงสิ่งที่ต้องร่วมกันแก้ไขและดำเนินงานโดยชุมชนเอง อาศัยความเสียสละและการมีส่วนร่วม โดยจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านความรู้ ความเชื่อ ทศนคติและค่านิยม ตลอดจนกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจ เพื่อเป็นแนวทางการป้องกันโดยสร้างระบบความสัมพันธ์ในครอบครัว ชุมชน สังคม การสร้างความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทรระหว่างสถาบันสังคม ได้มาร่วมกิจกรรมในการต่อต้านสารเสพติด การเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดมีเพิ่มมากขึ้น สมาชิกควรจะคิดร่วมกันแก้ปัญหาสารเสพติดซึ่งก่อปัญหาในชุมชนเพิ่มมากขึ้น

2.การทำงานขององค์กรในชุมชนอาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนเพื่อประสานงานด้านข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาสารเสพติดและกลุ่มอิทธิพล เพื่อป้องกันและปราบปรามการแพร่ระบาดของสารเสพติดในชุมชนซึ่งจะมีผลต่อการทำลายทรัพยากรมนุษย์ขาดการพัฒนาแบบยั่งยืน การทำงานของสำนักงาน ป.ป.ส. หรือองค์กรเอกชนที่เข้าไปช่วยเหลือควรจะปรับเปลี่ยนการทำงาน โดยเน้นการผสมผสานได้แก่ การป้องกัน บำบัดรักษา ปราบปรามและควบคุมพืชเสพติด โดยให้ชุมชนเกิดสำนึกและกระตุ้นเพื่อให้เกิดการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งโดยจัดกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสารเสพติดในชุมชน โดยใช้แนวทางวัฒนธรรมชุมชนซึ่งจะเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

3. ผลการวิจัยเป็นองค์ความรู้ ที่ได้จากการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชาวเขาที่อธิบายการเรียนรู้ทางสังคมซึ่งเป็นช่องทาง และเงื่อนไข โอกาสการเรียนรู้การขยายเครือข่ายให้กว้างขวาง แนวทางการแก้ปัญหาให้ได้ผลคือการนำศักยภาพของชุมชนซึ่งหมายถึงความเป็นวัฒนธรรมชุมชน ความเป็นพวกเดียวกัน ความรัก ความสามัคคี เกื้อกูลช่วยเหลือกันมาปรับใช้ในการทำงานเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสารเสพติดโดยเฉพาะยาบ้า โดยให้หน่วยงานแต่ละส่วนทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่และด้วยความสำนึกที่ดีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำหน้าที่เสมือนเป็นแนวรั้วที่คอยสกัดกั้นการนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้าน ในขณะที่ชาวบ้านทุกชุมชนจะต้องสร้างภูมิคุ้มกันในระดับชุมชนและครอบครัว ควรจะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับลูกหลาน ด้านนโยบายและการส่งเสริมการสร้างกฎระเบียบในชุมชนควรมีนโยบายที่ชัดเจนทำความเข้าใจกับคนทุกฝ่าย เพราะการได้มาของนโยบายโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและความต้องการของคนหมู่มากจะทำให้เกิดความร่วมมือ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงและความสำเร็จในการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน